

Goranka Kreačič

Dvesto let celjsko-samoborskega rodu Wiesner Livadić

Kreačič Goranka, učiteljica umetnostne zgodovine, Osnovna šola Preserje, Jezero 34, SI-1352 Preserje

929.52 Wiesner Livadić

DVESTO LET CELJSKO-SAMOBORSKEGA RODU WIESNER LIVADIĆ

Rod Wiesnerjevih, ki izvira iz Celja, je v razponu dvestotih let prispeval pomemben delež v hrvaško kulturno zgodovino. Ferdinand Wiesner iz Celja, pravnik in skladatelj, je kot desetleten deček podedoval posestvo in dvorec svoje tete, očetove sestre, vdove po dvornem svetniku Franju pl. Tisztapatakyju, in se s staršema preselil v Samobor. Bil je ena od osrednjih osebnosti ilirskega gibanja na Hrvaškem, »prvi in največji glasbenik Ilirije, kot so si jo zamislili Napoleon v političnem pomenu, Janko Drašković in Ljudevit Gaj pa v literarnem in političnem pomenu«. V ilirskem duhu je svoj priimek prevedel v Livadić. V njegovem dvorcu, »ilirskem gnezdu«, v Samoboru, so se zbirali znani pripadniki ilirskega gibanja, med njimi tudi Ferdo dober prijatelj, slovensko-hrvaški pesnik Stanko Vraz. Ferdinandov sin, Kamilo Wiesner-Livadić je bil odvetnik in kr. notar ter (amaterski) operni pevec, ki je nastopil v prvi hrvaški operi *Ljubezen in zloba* Vatroslava Lisinskega. Vnuk Branimir je bil pisatelj, pripadnik hrvaške moderne, literarni teoretik in predsednik hrvaškega PEN kluba med dvema svetovnjima vojnoma. Ferdinandov pravnuk in Kamilov vnuk, Kamilo Tompa, je bil slikar, scenograf in univerzitetni profesor

Ključne besede: *Ferdinand Wiesner Livadić, ilirsko gibanje, Kamilo Wiesner Livadić, Branimir Wiesner Livadić, Kamilo Tompa.*

Kreačič Goranka, art history teacher, Preserje Primary School, Jezero 34, SI-1352 Preserje

929.52 Wiesner Livadić

200 YEARS OF THE CELJE-SAMOBOR WIESNER LIVADIĆ FAMILY

The Wiesner family, originally from Celje, made a significant contribution to Croatian cultural history over a period of 200 years. Ferdinand Wiesner from Celje, lawyer and composer, was 10 when he inherited an estate and a mansion from his aunt, who was his father's sister and the widow of the court advisor Franjo von Tisztapataky; the 10-year old moved to Samobor with his parents. He was the central figure of the Illyrian movement in Croatia, "the first and finest musician of Illyria as was epitomized by Napoleon from a political and Janko Drašković and Ljudevit Gaj from a literary and political sense". In Illyrian fashion, he translated his family name into Livadić. His mansion, "the Illyrian Nest" in Samobor, became a meeting place for famous protagonists of the Illyrian movement, among them Ferdo's good friend, the Slovenian-Croatian poet Stanko Vraz. Ferdinand's son, Kamilo Wiesner-Livadić, was a lawyer, notary and (amateur) opera singer, who performed in the first Croatian opera *Love and Hate* by Vatroslav Lisinski. His grandson Branimir was a writer, a member of Croatian Modern, a literary theoretician and president of the Croatian Pen Club between the world wars. Ferdinand's great grandson and Kamilo's grandson, Kamilo Tompa, was a painter, scenographer and university professor.

Key words: *Ferdinand Wiesner Livadić, Illyrian Movement, Kamilo Wiesner Livadić, Branimir Wiesner Livadić, Kamilo Tompa.*

Rod Wiesnerjevih, ki izvira iz Celja, je v razponu dvestotih let prispeval pomemben delež v hrvaško kulturno zgodovino. Ferdinand Wiesner iz Celja, pravnik in skladatelj, je kot desetletni deček podedoval posestvo in dvorec svoje tete, očetove sestre, vdove po dvornem svetniku Franju pl. Tisztapatakyju, in se s staršema preselil v Samobor. Bil je ena od osrednjih osebnosti ilirskega gibanja na Hrvaškem. Hrvaški etnomuzikolog in zgodovinar iz 19. stoletja, F. Kuhač, ga je označil za prvega in največjega glasbenika Ilirije, »kot so si jo zamislili Napoleon v političnem pomenu, Janko Drašković in Ljudevit Gaj pa v političem in literarnem pomenu.« V ilirskem duhu je prevedel svoj priimek in postal Livadić (nem. die Wiese – livada). V njegovem dvorcu, »ilirskem gnezdu«, v Samoboru so se zbirali znani pripadniki ilirskega gibanja, med njimi tudi Ferdov dober prijatelj, slovensko-hrvaški pesnik Stanko Vraz. Ferdinandov sin Kamilo Wiesner-Livadić je bil odvetnik in kr. notar ter (amaterski) operni pevec, ki je nastopil v prvi hrvaški operi *Ljubezen in zloba* Vatroslava Lisinskega. Vnuk Branimir, Kamilov sin, je bil pisatelj, najradikalnejši predstavnik hrvaške moderne, literarni teoretik in predsednik hrvaškega PEN kluba med dvema svetovnima vojnoma. Ferdinandov pravnuk in Kamilov vnuk, Kamilo Tompa, je bil slikar, scenograf in univerzitetni profesor.

Ferdinand Wiesner Livadić (1799–1879), skladatelj, pravnik

Mestni uradnik¹ Franz Wiesner in Maria Theresia Dornigg (Dornik/g) sta se poročila v Celju, 26. decembra 1795, kjer je ob poroki Franz zapisan kot Wiser. Zakonca

Franz Ferdinand Wiesner oz. Ferdo Livadić »Samoborski«.
(wikipedia)

sta sprva živela na naslovu Celje mesto 62 in nato Celje mesto 111. Imela sta tri hčerke: Franzisko Kunigundo, ki je umrla še kot dojenčica, Josepho Amalio in Karolino Mario ter edinega sina Franza Ferdinanda. Ferdinandova krstna botra sta bila materin brat Mathias Josephus Dornigg, lastnik *Forsthofa* (Gozdni dvorec ob Ložnici), in očetova sestra Elisabeth Wiesner, por. Tisztapataky, iz Samobora. V mariborskih nadškofijskih arhivih je bilo mogoče odkriti le rojstvo Ferdove matere Marije Terezije, ki se je rodila 9. ok-

tobra 1767 v Celju, in sicer slikarju Urbanu in Anni Mariji Elisabethi Dornigg, roj. Wersin. Ker v rojstnih matičnih knjigah Celja ni bilo mogoče najti podatkov o rojstvu Ferdovega očeta Franza Wiesnerja, je mogoče domnevati, da se je priselil v Celje od drugod ali da je morda res germaniziral slovenski priimek Višnjar, kot je to veliko pozneje zatrjeval njegov vnuk.

Dvorec s posestvom v Samoboru,² ki ga je Ferdu leta 1809 zapustila teta Elisabeth, vdova po dvornem svetniku Franju pl. Tisztapatakyju, in kamor se je družina preselila, je upravljal njegov oče, in sicer do Ferdovega štiriindvajsetega leta. Ferdo se je že od mladih nog glasbeno izobraževal, sprva v samoborski šoli in nato v Zagrebu, kjer je vadil petje in violino. Po gimnaziji se je vpisal na pravno fakulteto v Gradcu, kjer je diplomiral leta 1822. Tam je nenavadno hitro zaslovel kot skladatelj, pianist in violinist, kmalu pa je postal tudi član Štajerskega glasbenega društva. Po diplomi je nameraval nadaljevati s študijem glasbe in s pripravljanjem doktorata iz prava na Dunaju, a mu je oče zaradi opešanega zdravja in v skladu s tetino oporoko izročil posestvo v Samoboru. Tako se je mladi Ferdo moral vrniti.

24. februarja 1923 se je v Gradcu poročil z domačinko Catharino Presinger,³ hčerko posestnika Franza pl. Presingerja.⁴ Mlada zakonca, ki sta imela pet otrok, sta se nastanila v Samoboru, kjer je njun dvorec kaj kmalu postal zbirališče pristašev ilirskega gibanja. Poleg rednih gostov, kot so bili Ljudevit Gaj, grof Janko Drašković in drugi ilirci, so Wiesnerje obiskale še mnoge druge znane osebnosti, med njimi tudi Julius Epstein in Franz Liszt. Slovensko-hrvaški pesnik Stanko Vraz je bil zelo dober Ferdov prijatelj in je pri njem preživel veliko časa.

Samobor je bil v tistem času politično razdeljen na dve stranki. Mestna politična elita je pod vodstvom Ferda Wiesnerja in nosilec ilirskega gibanja v Samoboru podpirala Narodno (ilirsko) stranko. Močna je bila tudi t.i. »mađaronska stranka«, ki jo je vodil E. Súlykom, potomec v 18. stoletju z Ogrske v Samobor priseljene družine Súlyok de Karatsos. V času revolucionarnega vrenja leta 1948 je bil Ferdo Wiesner Livadić načelnik občinskega sodišča in mestni župan,⁵ kar je gotovo pospešilo vzpon narodne stranke v mestu.

² Iz popisa posestev iz leta 1848 v Samoboru je mogoče ugotoviti, da je Ferdo Wiesner Livadić delil lastništvo skupaj s Praunspergerji nad 113 »selišti« (sessio colonialis), na katerih je živelo 130 »selištnih« družin ter ena družina inquilinov (Popović, Popis imanja Zagrebačke županije u doba ukidanja feudalnih odnosa, 1995).

³ Zakonca sta imela pet otrok, štiri sinove, Kamila, Emila, Huga in Josipa ter hči Pavlino.

⁴ Kuhač, *Ilirski glazbenici*, str. 15.

⁵ Ferdo Wiesner Livadić je bil župan in načelnik sodišča med leti 1842–1945 ter 1847–1950. Istočasno je bil tudi ravnatelj samoborske šole.

¹ Po podatkih Nadškofijskega arhiva iz Maribora (RMK Celje 1794–1801, str. 92) je bil Ferdov oče uradnik na sodišču oz. *actuar*.

Livadićev dvorec/kurija v Samoboru je danes sedež Samoborskega muzeja. (Samoborski muzej, 2010).

Do sedaj odkrita Wiesnerjeva glasbena zapuščina obsega 140 hrvaških samospevov »popijevaka«, 10 slovenskih, 45 nemških, 32 cerkvenih pesmi, 40 koračnic za klavir itn. Najbolj pa je znan po budnici *Još Horvatska nej' propala*, s katero se je za vedno usidral v narodno zavest Hrvatov. Izročilo pravi,⁶ da se je Ljudevit Gaj sredi zime 1833 s sanmi peljal na obisk k Ferdu v Samobor. Idila jasne zimske noči in odmev petja vaščanov sta ga tako prevzela, da je takoj po prihodu v dvorec zapisal verze, ki jih je sestavil že na poti. Ferdo je sedel za klavir in začel skladati melodijo na Gajevo besedilo.

Tako je nastala pesem, ki je kmalu postala neka kšna himna ilirskega gibanja. Prvič je bila izvedena 7. februarja 1835 v zagrebškem gledališču, in sicer med odmorom ob uprizoritvi neke gledališke predstave v nemščini. Dirigent Juraj Wiesner von Morgenstern, ki ni bil Ferdov sorodnik, je skladbo priredil za zbor in orkester. Pozneje je Ferdo skladbo priredil še za vokal in klavir. Prvo vokalno izvedbo je zapela mlada grofica Sidonija Erdödy, ki je potem še večkrat nastopala v glasbenih delih ilirskih skladateljev in se tako zapisala v hrvaško glasbeno zgodovino kot prva hrvaška koncertna pevka. Tudi sama vneta »ilirka« je nastopila v prvi hrvaški operi *Ljubezen in zloba* Vatroslava Lisinskega ter se tako še enkrat zapisala v glasbeno zgodovino kot prva hrvaška operna pevka.

⁶ Franjo Kuhač je to zgodbo prvič objavil v *Viencu* leta 1874 in omenja, da mu jo je povedal sam Ferdo Wiesner Livadić. Pozneje so nekateri avtorji temu oporekali, vendar je Kuhačeva razlaga obveljala za najbolj verjetno.

V literaturi ni nikjer zaslediti podatka, razen pri Kuhaču, da je Ferdov oče dobil plemiški naslov von Wiesenfeld. Ko je Kuhač leta 1874 to prvič objavil v *Viencu*,⁷ se je vsul plaz kritik iz vrst samoborskega plemstva, ki so zanikali kakršnokoli povezavo Wiesnerjev s plemiči. Pismo, ki ga je Kuhač v celoti citiral,⁸ je bilo sicer anonimno, tako da zagotovo ne moremo vedeti, kdo ga je napisal. Kuhač namreč omeni, da mu je podatek posredoval sam Ferdo Wiesner. Nato poda še dva pisna dokaza, ki naj bi potrjevala resničnost njegove trditve. Prvi je dopis Stanka Vraza iz leta 1845,⁹ ki omenja Ferda Wiesnerja kot plemiča, drugi pa prihaja iz ohranjenega pisma, ki ga je napisal sam Ferdo Wiesner. Pismo, ki ga je v prepisu hranil Kuhač, je Ferdo napisal 7. januarja 1868 Velimirju Gaju, Ljudevitovemu sinu. V pismu se Ferdo opravičuje, ker ni odgovoril na Gajevo pismo. Pojasnjuje, da pisma sploh ni dobil, ker ga poštar ni dostavil, in razloži, zakaj se je to zgodilo:

»Morate vedeti, da je naš poštar nekoč rekel, da na tem naslovu ni nobenih Livadićev temveč so samo Wiesnerji. *Das k.u.k. Postamt kennt keine Livadić, nur einen Wiesner. Der alte illyrische Esel hat sich, oder die Illyrier ihn, in Livadić umgetauft.*«

Nato omenja, da se je pred leti tudi neki drugi Wiesner von Morgenstern ukvarjal z glasbo v Zagrebu, zato mu je prišel prav priimek Livadić, saj ju tako niso zamenjevali. In nadaljuje: »On je bil *von Morgenstern*, jaz sem *von Wiesenfeld*, madžarski plemič, toda hvala lepa sedaj za takšno plemstvo; ne bomo nikoli za njega vedeli niti ga 'na vidjelo dali'«. ¹⁰

Takoj, ko je družina Wiesner prišla v novi dom, je Ferdov oče kot celjski sodni uradnik¹¹ dobil službo mirovnega sodnika v Samoboru. Zaradi dobro opravljene službe in zvestobe kralju in domovini naj bi mu podelili dedni naslov ogrskega plemiča s pridevkom von Wiesenfeld. Omenili smo že, da je bil tudi Franjo T., mož Ferdove tete Elisabeth, pravnik in dvorni svetnik, »prvi asesor«. ¹² Tomić ga v zgodovinskem romanu *Za kralja*,

⁷ *Vienac* je bil osrednji hrvaški literarni časopis v 19. stoletju.

⁸ Kuhač, *Ilirski glazbenici*, str. 6.

⁹ *Ibid.*, str. 281. Stanko Vraz piše Karlu Jaromiru Erbenu, češkemu zgodovinarju, pesniku in pisatelju.

¹⁰ *Ibid.* str. 7.

¹¹ Podatkov o sodnem upravitelju oz. mestnem uradniku Franzu Wiesnerju v Celju ni bilo mogoče najti, ker se v Zgodovinskem arhivu Celje hranijo kadrovske evidence v fondu Krajevnega sodišča Magistrata Celje šele od leta 1815.

¹² »Bivšega kraljevega sodnika je zelo jezilo, da je bil za predsednika sodišča imenovan Mirko Paszthory, dvorni svetnik Njegovega Veličanstva, prvi pomočnik (asesor) pa je bil Franjo Tisztapataky. Oba sta bila z Ogrske in znanca bana Balaša. Gospoda Bolto je jezilo, da so mu nastavili ta dva Madžara, njemu, ki je bil steber banske uprave in ki je kot protonotar reševal najbolj zapletene primere«. Tomić, *Za kralja - za dom*, 2. del, str. 280.

za dom omenja z imenom in priimkom brez naslova. Samoborski dvorec je omenjen v dokumentih leta 1764 kot last pl. Kraljičev. Ob koncu 18. stoletja pa ga je kupil novi lastnik, zapisan že kot Franjo pl. Tisztapataky. Ob tem kaže poudariti, da je bilo v tistem času mogoče zaprositi za plemstvo po tridesetih letih dela v državni upravi. Tako je skoraj gotovo prišel do plemstva Ferdov stric, sodnik in dvorni svetnik Franjo Tisztapataky, in verjetno je tako prišel do plemstva, če je, tudi njegov oče, celjski »actuar« in samoborski mirovni sodnik Franz Wiesner.

Potrnilo, da so Wiesnerji dobili plemiški naziv, je mogoče prebrati tudi v dokumentu, ki ga je leta 1938 izdal župnijski urad pri Okičkoj Sv. Mariji, kjer jamčijo za resničnost podatkov pri rodoslovju družine Tompa. Nepopoln dokument, ki beleži samo moške potomce štirih generacij, je za nas pomemben le zato, ker je v njem omenjena vnukinja Ferda Livadića, ki se je poročila z Jankom pl. Tompo. Zapisana je kot Wanda pl. Wi(e)sner.

Omeniti kaže, da v Hrvaškem državnem arhivu ne hranijo nobenih dokumentov, ki bi dokazovali pridobitev plemstva Franza Wiesnerja.

O Ferdu Wiesnerju Livadiću je bilo napisanih veliko člankov, razprav in knjig. V devetdesetih letih 20. stoletja je oživelo zanimanje stroke in javnosti za neki, skoraj pozabljeni del hrvaške zgodovine. Ferdo Wiesner-Livadić in ilirci so bili po eni strani slavljene junaki, po drugi strani pa celo »krivci« za 90 let poznejšo hrvaško izkušnjo v obeh Jugoslavijah. To bipolarno razklanost, ki je sledila ilirskemu »revival-u« lepo ponazarja poskus analize ilirske dediščine za hrvaško zgodovino izpod peresa dr. Srečka Lipovčana. Avtor poskuša »razrešiti« ilirce tako »zaslug« kot tudi »krivde« za odločitve Hrvatov skoraj sto let pozneje, pri tem pa se ne upre skušnjavi podati še svojo sodbo: »Gajev naraščaj velja razrešiti 'krivde' za vse poznejše jugounitaristične konstrukte, ki so negativno vplivali na zgodovinski razvoj moderne hrvaške družbe.«¹³ Ter še nekoliko dlje: »Gajev naraščaj kaže razrešiti tudi 'zasluge', da je omogočil 'pravi' ('pravilen') razvoj umetnosti, češ da so prerodili umetnost. Dejansko so zavrli njen razvoj in nas s tem potisnili nazaj v preteklost, saj so začeli z usodnim ločevanjem od dotedanjega civilizacijskega in kulturnega prostora, v katerem se je v paralelnih koncentričnih kulturnih krogih mediteranske oz. srednjeevropske kulture že od 9. stoletja razvijal hrvaški narod. Posledice takšne preusmeritve, za katero seveda niso 'zaslužni' samo 'preroditelji', pa se čutijo še danes.«¹⁴

¹³ Srečko Lipovčan, »Kroatizem« ili »ilirizem«, 1992, str. 19.

¹⁴ Ibid., str. 19.

Odlomek nam lepo ponazarja, kako prav je imel Ferdinand Wiesner, ko je 12. aprila 1873 v pismu hrvaškemu etnomuzikologu F. Kuhaču napisal naslednje besede: »Nikoli ne hvalite nobenega Hrvata pred njegovo smrtjo, niti mene ne! Poleg tega povsem pozabljate, da smo Hrvati razdeljeni v več strank, zato bi opis mojega dela in življenja nakopal mnogo sovražnikov ne samo meni, temveč predvsem mojim otrokom, zelo bi jim namreč škodovali v njihovi karieri.«¹⁵

Ferdinand Wiesner je umrl leta 1879; v hrvaški glasbeni zgodovini je zapisan kot Ferdo Livadić. Svoj dvorec/kurijo in posestvo je zapustil¹⁶ svojim prezadolženim sinovom, ki so ga takoj prodali trgovcu Matiji Bauerju. Pozneje je dvorec še menjaval lastnike, dokler se ni leta 1949 vanj vselil Samoborski muzej, ki je tam še danes. V muzeju je tudi spominska soba, posvečena življenju in delu »mnogo slavljenega horvaškega muzikarja Ferda Livadića Samoborskog.«¹⁷

Kamilo Wiesner Livadić (1824–1883), operni pevec, odvetnik

Kamilo Wiesner Livadić se je rodil leta 1824 v Samoboru, kot prvorodni sin v Celju rojenega Ferdinanda Wiesnerja in Katarine Presinger iz Gradca. V salonu družinskega dvorca so se velikokrat izvajale skladbe njegovega očeta. Ferdo Wiesner Livadić je zložil več kot sto samospevov (hrv. *popijevka*, nem. *Lied*), od katerih je bila tretjina prirejenih za nemška besedila, njihovo melodijo pa je navdihnil italijanski *bel canto*. Povsem naravno je, da je v takem okolju mladi Kamilo izvajal skladbe svojega očeta in se sčasoma razvil v zelo dobrega pevca.¹⁸ Poleg Kamila je bila odlična pevka tudi njegova mati Katarina.¹⁹

Kamilov sin Branimir je v kratkem sestavku, ki ga je naslovil *Avtobiografija*,²⁰ zapisal veliko let pozneje, da je oče kot mladenič nastopal tudi v Štrigovem²¹ kvartetu,

¹⁵ Franjo Kuhač, *Ilirski glazbenici*, Zagreb, Sveučilišna biblioteka, str. 40.

¹⁶ Z besedo kurija označujejo Hrvati reprezentativno hišo oz. dvor (lat. *curia* – dvorec). Kurijo in dvorec je včasih težko razlikovati, vsekakor je kurija manjša kot dvorec in je središče manjših plemiških posestev.

¹⁷ Novice gospodarske, obrtniške in narodne, 9. maj 1860.

¹⁸ Koraljka Kos Jurčec, *Začeci solo pesmi*, Muzikološki zbornik, 2006, str. 26.

¹⁹ Franjo Kuhač, *Ilirski glazbenici*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1994, str. 26: »Dok je Livadiću još gospodja živjela i pjevala, a prestavila se je na onaj svet dne 20. veljače 1870, uglazbavao je Livadić svoje popijevke za tanko grlo; poslije, kad mu je sin Kamilo dostao liepa basa, pisao je za tu vrst grla.«

²⁰ Branimir Livadić, *Pjesme i pripovjesti*, Zagreb, Suvremena biblioteka, 1944.

²¹ Kvartet so sestavljali: Franjo Stazić oz. Franz Stoeger, prvi tenor, ki je potem postal vodilni tenorist dunajske dvorne opere, Lujo

s katerim so naredili turnejo po vsej Hrvaški. Alberto Ognjen pl. Štriga, *corpus movens* ilirske glasbene misli, je bil eden od najbolj zanimivih in izvirnih mladih glasbenikov na Hrvaškem. S svojim kvartetom, ki ga je ustanovil leta 1844, je izvajal skladbe Ferda Livadića, Vatroslava Lisinskega in drugih ilircev. Z njimi je skušal popularizirati gibanje tudi v drugih krajih države.

A. O. Štriga je podpiral in spodbujal V. Lisinskega pri ustvarjanju. Slednji je zložil prvo hrvaško opero *Ljubezen in zloba*, ki je bila uprizorjena 28. marca 1846. Prvi izvajalci so bili grofica Sidonija Erdödy, ki jo poznamo s praiizvedbe Livadić Wiesnerjeve budnice *Još Horvatska nej' propala* ter vsi člani kvarteta, med njimi tudi komaj enaindvajsetletni Kamilo. Stanko Vraz, ki je napisal obsežno predstavitev opere, je s tem postal tudi začetnik hrvaške časopisne kritike. Opera je pri občinstvu doživela tolikšen uspeh, da so jo potem izvajali še petkrat zapored. Poglejmo, kaj je o tem leta 1910, torej 65 let pozneje, poročal, sicer v nekem povsem drugem kontekstu, naš *Dom in svet*: »Prvič je vstopila opera v hrvaško gledališče že dne 28. marca 1845, ko se je prvič pela Lisinskega opera 'Ljubezen in zloba'. Zanimivo je, kakšne osebe so takrat nastopile na odru, že da se spozna, kake vrste ljudje so takrat sodelovali pri narodnem prebujanju. Najdemo imena: Sidonija pl. Rubido, rojena grofica Erdödy, gdč. Švabelova, Franjo Steger–Stazić, Ljudevit Pihler, Kamilo Wiesner–Livadić, Franjo Wiesner–Morgenstern in Alberto Striga. Za narodno prebujanje Hrvaške so bili njihovi nastopi velikega pomena, ne pa toliko za umetnost samo, kajti kot umetniška institucija je prišla opera na hrvaški oder šele l. 1870.«²²

Kamilo Wiesner–Livadić se je poročil s Katarino Reichherzer, hčerko premožnih staršev iz Karlovca. Njun sin Branimir se spominja,²³ da je bil njegov stari oče in materin oče blagajnik vseh patriotskih društev, ki so jih ustanovili ilirski vodje. Hčerko je poslal v deklško šolo v Gradec, kjer je dobila dobro izobrazbo. Katarina je kot dekle redno nastopala na svečanih prireditvah društev in recitirala ilirske domoljubne pesmi. Zakonca sta imela dva otroka, sina Branimira in hčer Wando. Leta 1983 je Kamilo umrl in pustil brez sredstev vdovo z dvanajstletnim sinom in devetletno hčerko. Zakaj in kako se je zgodilo, da je družina obubožala in si ni opomogla niti po prodaji dvorca, nam ni Branimir nikjer pojasnil.²⁴

Pichler, drugi tenor, Alberto Ognjen Štriga, bariton/prvi bas in Kamilo Livadić, drugi bas.

²² Lanska sezona v Zagrebu, *Dom in svet*, 1910, št. 9, str. 413.

²³ Branimir Livadić, *Pjesme i pripovjesti*, Zagreb, Suvremena biblioteka, 1944.

²⁴ Kaj se je pravzaprav zgodilo pa je avtorica prispevka izvedela v pogovoru s pra–pravnukom Ferda Wiesnerja Livadića. Kratek zapis posredovane zgodbe je v poglavju o Kamilu Tompi.

Dr. Branimir Wiesner Livadić (1871 -1949), dr. filozofije, pisatelj, literarni teoretik

Branimir Wiesner Livadić, sin opernega pevca Kamila Wiesnerja Livadića in Katarine Reichherzer ter vnuk skladatelja Ferdinanda Wiesnerja Livadića in Katarine Presinger, se je rodil v Samoboru, v dvorcu svojega starega očeta Ferda. Nato so Ferdovi sinovi obubožali in so zaradi zadolženosti morali prodati dvorec. Odvetnik in pevec Kamilo se gmotno ni več opomogel, kmalu je tudi zbolel in umrl. Branimir nam v svoji avtobiografiji pravi, da je oče umrl malo preden bi on moral iti na šolanje v Zagreb. Ko je vdova preživljala najhujše čase, je priskočil na pomoč stari družinski prijatelj, zagrebški župan

Branimir Wiesner Livadić. (wikipedia)

Nikola Badovinac, in je dal dvanajstletnega Branimirja v plemiški dijaški dom–konvikt. V zavodu in v šoli je imel dobre učitelje in sošolce, zato se je tam dobro počutil. Na gornjegrajski klasični gimnaziji v Zagrebu je maturiral leta 1889. Že v mladih letih je vedel, kaj bo študiral, filozofija je bila njegova izbira od nekdaj, zato je vpisal kot glavni predmet spekulativno filozofijo.

Branimirjev študij je financiral prijatelj njegovega očeta, baron Ljudevit Vranicani (Vranyczany). Ker je bil dober študent, mu je baron v drugem letniku povišal podporo in mu na Dunaju omogočil nadaljevanje študija. Že kot študent je veliko pisal in objavljaj, predvsem pesmi. Pri dvaindvajsetih je napisal in izdal epsko pesnitev *Jeremija*, ki jo je leta 1893 poslal tudi v *Ljubljanski zvon*. Poglejmo, kaj je o tem zapisal slovenski anonimni kritik: »Jeremija. Prejeli smo to epsko pesem v treh spevih, katero je zložil mladi hrvaški pesnik Branimir Livadić. Kritika oponaša temu delu različne in stvarne tehniške hibe ter zlasti poudarja, da pesnik ni dorasel vzvišenemu predmetu, katerega obravnava v svoji pesmi. Takisto sodimo tudi mi, priznavamo pa g. Livadiću drage volje pesniško nadarjenost, ki se posebno pojavlja v lepih mislih in globokih čustvih. Stihi ponekod niso do cela dovršeni.«²⁵

Leta 1895 je na Dunaju doktoriral s temo *Das Wesen des Lyrischen (Bistvo liričnega)*. Nato se je takoj zaposlil in je kratek čas poučeval na gimnazijah v Senju, Karlovcu in Zagrebu. Dolga leta je bil ravnatelj državne dramske šole, dokler je niso ukinili, in eno leto tudi direktor hrvaškega narodnega gledališča. Livadić je bil tudi literarni teoretik in pisatelj. V literarno zgodovino

²⁵ *Ljubljanski zvon*, 1893, 13/4.

se je zapisal kot najradikalnejši predstavnik hrvaške moderne. Pred drugo svetovno vojno je bil tudi predsednik hrvaškega PEN kluba. Ko se je leta 1932 upokojil, je delal kot urednik v Hrvatski Matici, tudi za časa Neodvisne države Hrvaške. Zaradi tega so mu po vojni prepovedali objavljane in udejstvovanje v javnem življenju.

Livadić sicer ni veliko napisal. Poleg zgodnjih pesmi je pozneje pisal novele, v stroki pa so cenjene zlasti njegove kvalitetne literarne študije. Kako ga je ocenil slovenski poznavalec južnoslovanskih književnosti in literarni kritik Emil Štampar leta 1958, lahko preberemo v strokovni reviji *Jezik in slovstvo*: »Samobor je bil priljubljeno shajališče ilircev. Vrazu je dal objekt, ki ga opeva v Đulabijah. Tu so prvič zapeli Gajevo pesem *Još Hrvatska ni propala* z melodijo Ferda Livadića. Tu se je rodil Kranjčevićev prijatelj Josip Milanov, pesnik družinskih in otroških tem in prevajalec iz slovanskih jezikov ... Pomembnejši je Branimir Livadić, liberalno–crocejanski kritik in teoretik hrvatske moderne, avtor dobrih študij o Kranjčeviću in Novaku, dolgoletni urednik *Savremenika* in gledališki recenzent *Hrvatske revije*.«²⁶

Leta 1910 je objavil *Novele*, naslednje njegovo delo je modernistična obdelava srednjeveške legende *Legenda o Amisu i Amilu*, ki jo je napisal leta 1913. Leta 1944 pa je izdal *Pjesme in pripovijesti*. To je nekakšna jubilejna knjiga, izdana ob avtorjevi sedemdesetletnici, kjer je poleg izbora pesmi in pripovedk tudi njegova že omenjena avtobiografija ter skrbno zbrana bibliografija. Med krajšimi sestavki iz knjige je za nas omembe vredna avtobiografska črtica *Stolp moje rojstne hiše*, kjer je avtor zapisal spomine na idilična zgodnja leta svojega življenja v dvorcu svojega starega očeta. Spominja se tudi dedove in očetove smrti ter dvorca, ki je bil po smrti starega očeta prodan na dražbi:

»Moja rojstna hiša ni bila mrtev začarani grad. Ko je še živel stari oče nas je bilo pet, potem so bili tu še hlapci in služkinje, najpomembneje pa je, da je v dve pisarni prihajalo veliko meščanov in kmetov.²⁷ Hiša, pravzaprav čudo od hiše, brez hišnih vrat, se ni zapirala pred nikomer, skozenjo se je v polnem zamahu sprehajalo življenje. Vrt pred njo, a še večji za njo, je bil poln zelenja, rož, sadnih dreves, ptic in prostora. Nekaj korakov v levo je bil potok, s katerim je bilo kar naprej delo, desno so bili hlevi s konji, kravami in prekrasnim visokim, črnim oslom – vse to je bilo za otroka pravi raj na zemlji.

Družinsko življenje se je živelo polno. Prihajali so gostje, sorodniki, prijatelji. Kljub temu niso domači nikoli spustili z oči otroka, kot da je bilo vse samo za njiju in zaradi njiju. Dva klavirja in orgle ter petje mojega očeta so me neštete večere, zvitemu pod toplo odejo, razveseljevali in pomirjali z glasbo, ko sem tonil v težak otroški spanec. Kdo bi v takih okoliščinah občutil skrbi in nesreče celo tedaj, ko so se dotaknile najbližjih? Takrat ni bilo časa za to. Šele sedaj, ko kot iz kakšnih nedoseženih daljav prihajajo nekateri boleči spomini, ki so se zarežali v otroško dušo tako, da jih sedaj jasno vidim in gledam z istimi očmi kot takrat. To so bile bolezni, slovesa, sprevodi in, presenetljivo, ena dražba, katere pomena in posledic v tistem času zagotovo nisem mogel doumeti.«²⁸

Na žalost nam Branimir ni zapustil več črtic iz svojega življenja in življenja svojih najbližjih. Na začetku avtobiografije pravi, da bi bilo veliko bolj zanimivo in koristno, če bi zbral in dokumentiral podatke o pomembnih ljudeh, s katerimi je prihajal v stik ves čas svojega življenja in dela in z nekaterimi stkal pristne vezi. Ob tem pa je dodal, da tiste najbolj zanimive stvari niso za javnost, zato bodo šle v pozabo skupaj s svojimi akterji.

Branimir Livadić je kot dolgoletni član in predsednik hrvaškega PEN kluba pogosto prihajal v Slovenijo in imel prijateljske stike s slovenskimi kolegi. Slovenski PEN klub je bil ustanovljen leta 1926. France Stelè je ob drugem kongresu jugoslovanskega PEN kluba v Ljubljani zapisal,²⁹ da je slovenski PEN kljub takoj po ustanovitvi leta 1926 poskrbel za ožje stike s PENI v Zagrebu in Beogradu. Tako je bila delegacija slovenskega PEN kluba že leta 1927 v Beogradu, naslednje leto pa v Zagrebu. V Ljubljani so se prvič sestali leta 1929, nato še leta 1932 ponovno v Ljubljani, leta 1935 na Bledu ter leta 1938 v Celju in Rogaški Slatini.

O tem, zadnjem kongresu v Sloveniji pred vojno, obstaja zanimiv zapis, ki ga je objavil M. Silvester v *Celjskem zborniku* leta 1988.³⁰ Tam avtor povzema tudi skrajšan zapis D. Blagojevića, srbskega pesnika in udeleženca kongresa. Za nas je zanimiv zaradi omembe B. Livadića, takratnega predsednika hrvaškega PEN kluba, kot »izkušnega in starega gospoda«³¹, ter predvsem zaradi nekega zelo kratkega Branimirjevega zapisa v avtobiografiji. Pravi, da je ob neki priložnosti razisko-

²⁶ Emil Štampar, *Panorama hrvatske književnosti ob južnovzhodni slovenski meji, Jezik in slovstvo*, 1958, 3/4.

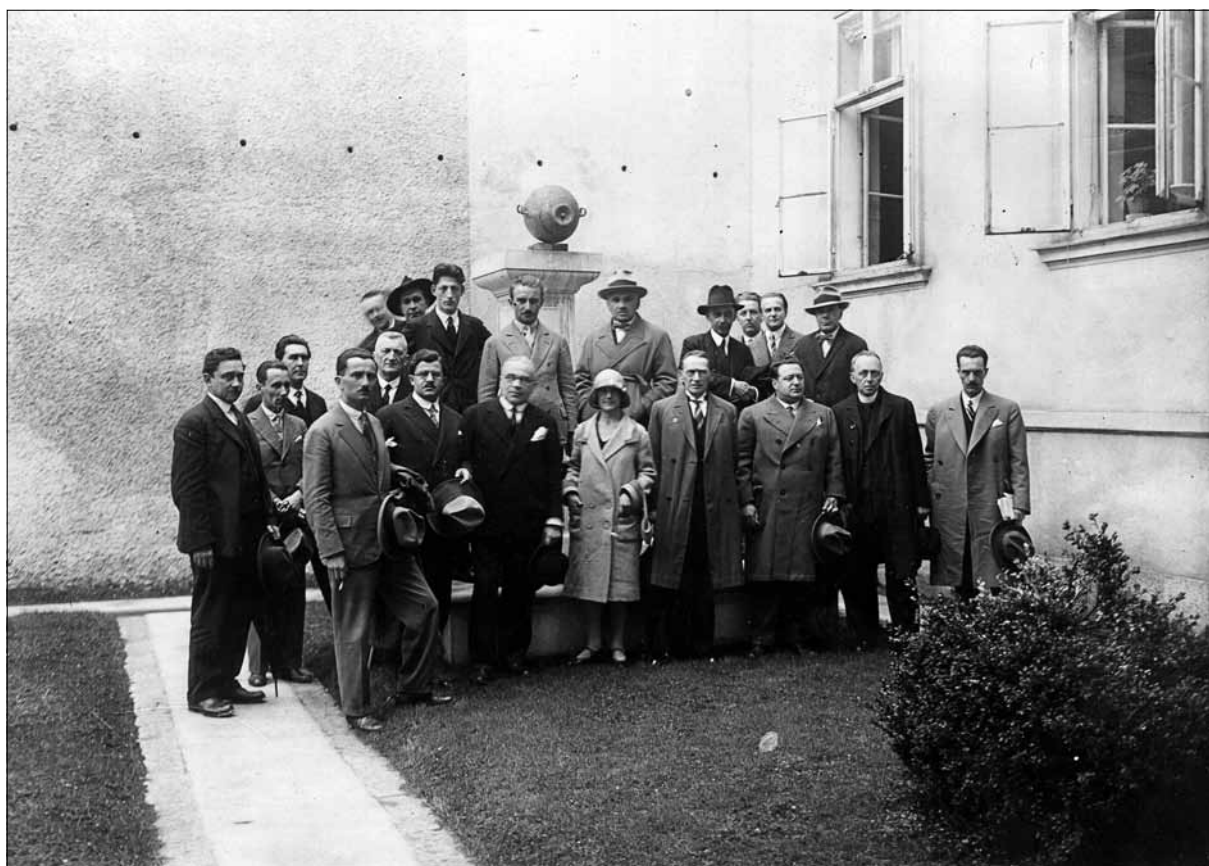
²⁷ Avtor misli na odvetniško in notarsko pisarno svojega očeta, ki sta bili očitno ločeni enoti.

²⁸ Branimir Livadić, *Pjesme in pripovijesti*, Zagreb, Suvremena biblioteka, 1944.

²⁹ France Stelè, *Kronika, Dom in svet*, 1929, 42/6.

³⁰ Martin Silvester, *Medklubski sestanek jugoslovanskih pen klubov v Celju in Rogaški Slatini 1938, Celjski zbornik*, 1988, 24/1, str. 149–162.

³¹ *Ibid.*, str. 159.

Drugi kongres jugoslovanskega PEN kluba v Ljubljani, 12. in 13. maja 1929. Branimir Livadić je četrti z leve v drugi vrsti. Edina ženska je srbska pesnica Desanka Maksimović, poleg nje na desni je Oton Župančič, takratni predsednik slovenskega PEN kluba. Drugi z desne je Fran Saleški Finžgar. (Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, Zbirka upodobitev znanih Slovencev).

val tudi svoje celjske prednike. Domnevamo, da je bila ta priložnost prav celjsko zborovanje jugoslovanskega PEN kluba. Kaj vse je tam odkril, pa ni zapisal. Omenil je le, da mu je neki slovenski pisatelj povedal, da so Wiesnerji iz Celja kot državni uslužbenci germanizirali svoj slovenski priimek *Višnjar*³² in da je ta priimek še vedno prisoten v okolici Celja.³³ Branimir je sprejel razlago svojega slovenskega kolega, ki se mu je zdela logična. Ker je bil dekliški priimek Ferdove mame in Branimirjeve prababice Dornik (zapisano v matičnih knjigah kot Dornigg), je bil potem prepričan, da je po Wiesnerjevi strani, kljub nemško zvenečemu priimku, slovanskega rodu. Branimirjevo trditev o Wiesnerjih

kot Višnjarjih oz. Višnarjih ali Višnerjih zaenkrat ni mogoče ne potrditi ne ovreči. Branimir je kot pisatelj dosledno uporabljal samo priimek Livadić.

Kamilo Tompa (1903–1989), slikar

Kamilo Tompa se je rodil leta 1903 v Samoboru kot mlajši sin zakoncev Wande Wiesner Livadić in Janka Tompe. Wanda roj. Wiesner je bila hčerka opernega pevca Kamila, Ferdinandova vnukinja in sestra pisatelja Branimirja Livadića.

Kamilov oče Janko se je rodil na Jastrebarskem, kjer so imeli Tompe družinsko kurijo in posestvo v Repišču. Tompe de Horsowa, plemiči ogrskega rodu, so izpričani na Hrvaškem že od leta 1463.³⁴ Dejansko pa sta na Hrvaškem obstajali dve veji plemiških Tomp, in sicer Tompe od Paližne (tudi Palične) in Tompe od Horsowe, ki jih je v nekaterih virih mogoče zaslediti celo nekoliko prej,

³² Verjetno je bil tisti slovenski kolega dober poznavalec »nematerialne kulturne dediščine« celjske okolice in je bil potemtakem tudi po rodu od tu. Najverjetneje je, da je to bil v Zadobrovi pri Celju rojeni Anton Novačan. Poleg tega je bil dekliški priimek njegove matere Višnjar! Na celjskem srečanju ga sicer ni zaslediti med udeleženci, zato je mogoče, da je Branimir to raziskal ob kakšni drugi priložnosti

³³ Na spletnih straneh Statističnega zavoda Slovenije beremo, da ima priimek Višnjar 69 oseb. Od teh je 82% nosilcev priimka iz Savinjske regije, kar kaže, da priimek izhaja s tega območja. Še več oseb ima inačici priimka Višnjar, in sicer Višnar in Višner. Tudi slednji so nosilci priimka z najvišjim odstotkom v Savinjski regiji.

³⁴ Ranko Pavleš, *Srednjevekovna topografija Cirkvene, Žabna i njihove okolice*, Cris, 2009, XI/1, str. 17–29. Avtor omenja sedem vasi, ki so pripadale družini Tompa de Horsowa leta 1463.

Wanda Wiesner-Livadić, por. Tompa s sinovoma Jankom in Kamilom, okoli leta 1906. (Družinski arhiv Tompa)

Današnje, razpadajoče stanje dvorca Prešnik v Šmartnem pri Celju. Uredba o državnem prostorskem načrtu za območje Šmartinskega jezera načrtuje delno obnovo gradu Prešnik in njemu pripadajočega parka. (Uradni list RS, št. 33/07, 70/08 – ZVO-1B in 108/09). (www.kalejdoskop.blog.si/ol.net/tag/dvorec-presnik/)

in sicer leta 1408 in 1405,³⁵ kjer se omenja Tomo Tompa od Horsowe, sin nekega Tumpe od Kutine (Tumpa de Kutnan), kot vojskovodja ogrskega kralja Sigismunda Luksemburškega v vojnah proti bosanskim kraljem in Turkom. Vendar družina Tompa v 20. stoletju ni več vedela, kateri veji pripada.³⁶

Starejši sin Wande Wiesner-Livadić in Janka Tompe, tudi Janko, zadnji veleposestnik iz družine Tompa, je ob agrarni reformi po prvi svetovni vojni dobil denarno odškodnino za nacionalizirana veleposestva na Jastrebarskem. Preselil se je v domači kraj svojega pradede Ferdinanda, kjer je leta 1920 kupil od zakoncev Jarc dvorec Mayerberg/Prešnik³⁷ v Šmartnem pri Celju in manjše posestvo, a kljub temu še veleposestvo, kjer je nameraval kmetovati.

»Grajščak in veleposestnik«, kot ga nekajkrat omenja celjska *Nova doba* v dvajsetih letih prejšnjega stoletja,³⁸ je poskusil na svojem veleposestvu gojiti hmelj, a mu to ni uspelo. Zato ga je leta 1924 prodal in kupil novega ob Donavi, v vojvodinski Sonti na madžarski meji, kjer je že v tridesetih letih zaradi ponesrečenih naložb in neveščega gospodarjenja ekonomsko propadel. Nato se je obubožani plemič in neuspešni kapitalist, ki je ljubil kocko, umaknil v Zagreb in je postal nepogrešljiva osebnost zagrebške boemske scene. Nemško govoreči in v najboljših šolah vzgojeni Janko, je govoril hrvaščino šele kot tretji jezik, zato se je potem do konca življenja preživljal kot prevajalec. Med drugo svetovno vojno se je na splošno osuplost svojih prijateljev priključil partizanom.

Janko Tompa je bil poročen z Ano Ožbolt, profesorico hrvaškega jezika in književnosti iz Gerova pri Čabru. Ana je bila leta 1941 med ustanoviteljicami AFŽ (antifašistične fronte žena) na Hrvaškem in po vojni nekaj časa tudi namestnica zveznega ministra za prosveto. Imela sta dve hčeri, Vando in Nevenko ter sina Janka.

Mlajši sin Wande Wiesner in Janka Tompe je bil Kamilo, ki je bil star komaj štiri leta, ko mu je umrl oče. Osnovno šolo je končal leta 1913 in se nato vpisal na klasično gimnazijo v Zagrebu, kjer je stanoval v plemiškem dijaškem domu-konviktu na Šalati, tako kot njegov brat in dvajset let prej še njegov stric Branimir Wiesner Livadić. Med leti 1920 in 1924 je obiskoval šest semestrov na Akademiji za umetnost in umetno obrt.

³⁵ Radoslav Lopašić, *Bihać in bihaćka krajina*, Zagreb, 1890, str. 264: »V povelji kralja Sigismunda podeljeni Tomu Tompi leta 1408, je izrecno navedeno, da je omenjeni Tompa pridobil zasluge, ker je branil Ripač proti Bošnjakom in Turkom«.

³⁶ *Ibid.*, str. 272: avtor pravi v opombah, da ima še danes živeča hrvaška družina Tompa sedaj pridevek od Horsove (Hrsove) po naselju blizu Crikvene pri Križevcih, kjer so imeli Tompe posesti še ob koncu 16. stoletja. Avtor nadaljuje, da se je pisala druga veja Tomp »de Palična«, in sicer po nekem drugem naselju, prav tako v istem okraju, kar nas navaja na misel, da obe veji izhajata iz ene družine. Tej domnevi govorita v prid tudi grba družin, kjer je v sicer različnih inačicah upodobljen pelikan, ki s svojo krvjo in mesom hrani mladiče. Motiv je sicer običajen krščanski ikonografski simbol Kristusa in prispevka Kristusovega žrtvovanja in vstajenja.

³⁷ Okrajno sodišče Celje, *Zgodovinska zemljiška knjiga*, vložna številka 312, katastrska občina Šentjungert (Sv. Kunigunda). V zemljiški knjigi sta vpisana oba brata, Janko in Kamilo, vsak kot lastnik polovice dvorca in posestva.

³⁸ *Nova doba*, 1922, št. 25, 2.3. ter 1921, št. 112, 27. 9.. Janko Tompa se omenja kot donator, ki je z denarnimi prispevki podpiral dijaško kuhinjo v Celju.

Nato je za nekaj časa prekinil študij in odšel s svojo polovico izkupička od prodanega dvorca in posestva Prešnik na šolanje v Pariz. Čez kakšno leto se je vrnil in leta 1928 diplomiral. Takoj nato je dobil štipendijo francoske vlade in se odpravil v Pariz na *Faculté des lettres* na Sorboni, kjer je obiskoval predavanja iz umetnostne zgodovine in glasbe. V Franciji je ostal vse do leta 1931.

Leta 1931 se je Kamilo Tompa pridružil hrvaški umetniški skupini *Zemlja*, ki je nastala kot rezultat organiziranega delovanja članov in simpatizerjev levičarske usmeritve. Istega leta je Kamilo s somišljenikom Vilimom Svečnjakom in Maju Rukavina ustanovil levičarski *Pučki teatar* (*Ljudsko gledališče*). Leta 1935 je bilo delovanje skupine *Zemlja* prepovedano.

Na 5. razstavi *Zemlje* v Zagrebu je razstavil risbe mestnih in podeželskih otrok in dodal še svojo zbirko risb otrok, ki jo je ustvaril med študijskim izpopolnjevanjem v Franciji. Od takrat je Kamilo Tompa deloval na posodobitvah pri pouku likovne vzgoje v šolah, pisal članke o otroškem likovnem izrazu ter je bil eden od ustanoviteljev *Centra za otroško risbo* v Zagrebu leta 1954.

Od leta 1937 do 1939 je poučeval grafiko in risanje na oblikovalni šoli v Zagrebu, od 1945 do 1949 je bil profesor na klasični gimnaziji in istočasno tudi honorarni profesor na fakulteti za arhitekturo, kjer je postal redni profesor leta 1974. Istočasno je predaval tudi na oddelku za scenografijo na Akademiji za gledališče. V petdesetih letih je njegova scenografska aktivnost dosegla umetniški vrh z uprizoritvijo Krleževega *Volčjaka* v režiji Branka Gavella, Brittnove *Lukrecije*, Eshilovega *Agamemnona* itn. Takrat se je začel ukvarjati tudi z modelarstvom, postal član skupine *Mart* in sodeloval na razstavah keramike v Zagrebu 1952, v Londonu in na Dunaju leta 1956. Leta 1957 je dobil nagrado mesta Zagreb za slikarstvo.

Kamilo se je leta 1939 poročil z Marto Ehrlich (1910–1980), hčerjo Ernesta Ehrlicha, premožnega gradbenega inženirja židovskega rodu in lastnika gradbenega podjetja *Adolf & Ernest Ehrlich*. Tudi Martin stari oče je bil premožen gradbeni podjetnik in inženir Herman Ehrlich, stara mama pa je bila Marija Eisner, najstarejša hči zagrebskega rabina. Lepo Marto je upodobilo nekaj hrvaških slikarjev, omenimo le Josipa Crnoborija, ki jo je naslikal ob slikarskem platnu leta 1938, Cato Dujšin Ribar in Fedora Vaića. Martin stric je bil Hugo Ehrlich, znani hrvaški arhitekt in univerzitetni profesor (1879–1936), teta pa Mira Klobučar (1888–1956), ki je bila prav tako slikarka.

Marta Ehrlich, intimistična in »samozatajena« slikarka, kot jo označujejo hrvaški umetnostni kritiki, je

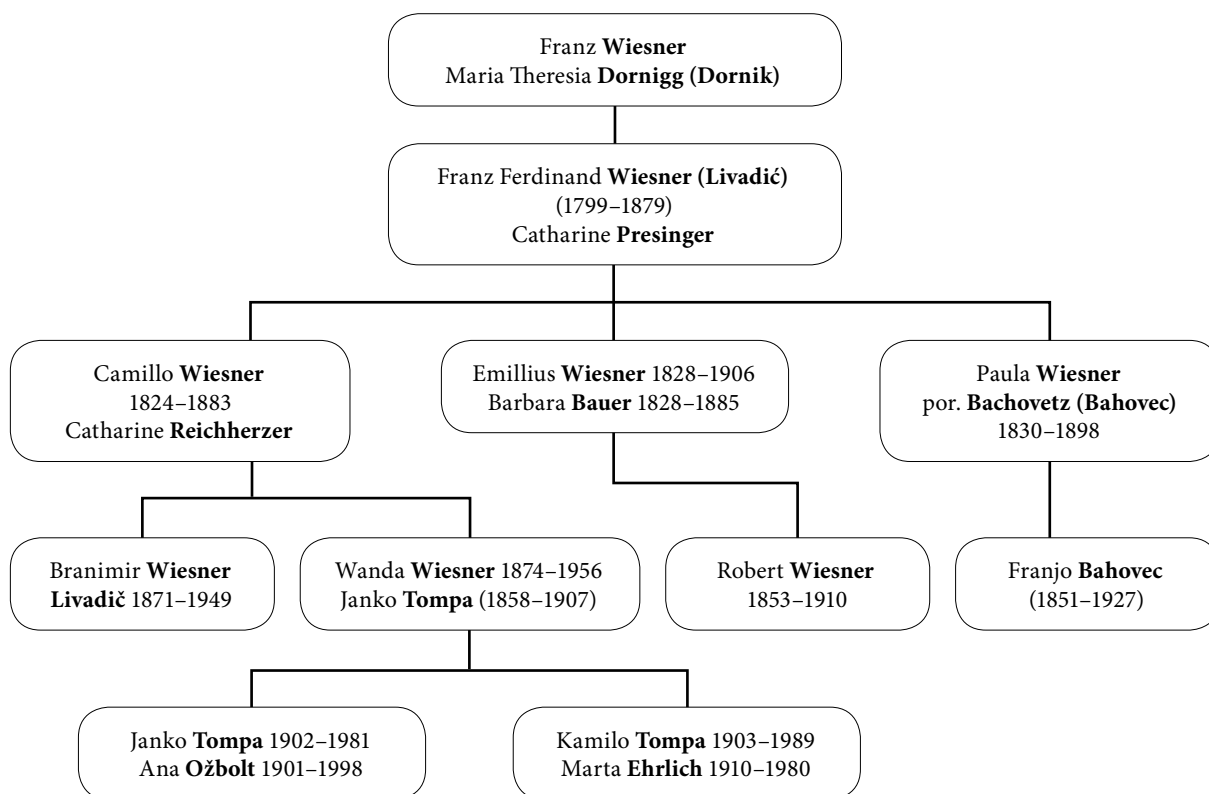
Kamilo Tompa in Marta Ehrlich v ateljeju okrog leta 1940.
(Katalog Kamilo Tompa, Moderna galerija Zagreb, 1996)

bila v tridesetih letih 20. stoletja nepogrešljiva udeleženka vseh družabnih dogodkov v hrvaški prestolnici. Tudi po poroki s Kamilom, sta bila zakonca osrednji osebnosti intelektualnega kroga, kjer so umetniki, z živahnimi debatami pozno v noč razgibavali zagrebsko kulturniško sceno.

Umetniška dvojica je v šestdesetih letih ustvarjala in raziskovala tudi nadrealistične likovne izraze, toda Kamilo se je še naprej ukvarjal s scenografijo in ustvaril opus osmih scenografij, med katerimi sta izstopala Verdi-jev *Don Carlos* in Zajčev *Nikola Šubić Zrinjski*. Leta 1963 je ponovno dobil nagrado mesta Zagreb, tokrat za scenografijo, leta 1968 pa je dobil nagrado za življenjsko delo.

V petinpetdesetih letih ustvarjanja, od leta 1931 do leta 1986, je Kamilo Tompa razstavljal več kot 130-krat doma in v tujini. Umrl je leta 1989.

Po smrti zakoncev Tompa, ki nista imela otrok, je večino ogromnega opusa slikarske dvojice podedoval

Grafični prikaz sorodstvenih razmerij nekaterih v besedilu omenjenih oseb iz rodu Wiesner, v razponu petih generacij. Poudariti velja, da v grafični shemi niso prikazani vsi potomci Franza Wiesnerja in Marije Terezije Dornik ter Ferdinanda Wiesnerja Livadića in Katarine Presinger. Emilovi moški potomci, bili so trije, so se pisali samo Wiesner, pozneje zapisan tudi kot Vizner ali Wisner. Kamilov sin Branimir pa je uporabljal samo priimek Livadić.

Martin nečak, dr. Nikola Gavella. Leta 1989 je podaril zagrebški Moderni galeriji Martino slikarsko zapuščino, ki je štela 227 del, leta 1990 pa je podaril še Kamilovo zapuščino, ki je štela 1037 del. Zapuščina je obsegala vse, kar se je nahajalo ob slikarjevi smrti v njegovem ateljeju. Zakonca sta živela v stanovanjski hiši *Gavella-Tompa*, na Šubičevi 64 v Zagrebu, ki je danes spomeniško zaščitena.³⁹

Iz pričujočega besedila smo izvedeli, da Branimir Livadić, Kamilov ujec, ni nikjer zapisal, zakaj je družina Wiesner obubožala. Obstaja sicer družinsko ustno izročilo, ki ga je svojemu nečaku Janku posredoval Kamilo Tompa. Janko se spominja, da je Kamilo s precejšnjim teatralnim patosom pripovedoval, kako se je po pogrebu Ferda Livadića Wiesnerja zbralo vseh pet otrok, da bi si razdelili posesti in premoženje svojega očeta. Tedaj je stopil v sobo neznani moški, oblečen v črno in s črnim klobukom na glavi. Snel je klobuk in jim dejal, da naj se ne trudijo preveč, saj je vse pokojnikovo premoženje pravzaprav njegovo. Osupli sinovi so ostali brez besed,

neznanec pa jim je pomahal z listinami, kjer so razločno videli očetove podpise. Ferdo je dolga leta, ne da bi njegovi že odrasli otroci o tem karkoli vedeli, podpisoval menice in prenašal lastništvo svojih posesti na neznanca, ki je po njegovi smrti poslal edini lastnik.⁴⁰ Tako je Ferdo Livadić Wiesner zapravil svojo dediščino in premoženje tetinega moža Franza Tisztapathakya, pomočnika osovraženega hrvaškega bana Franja Balassa de Gyármátha (1785–1790), ki je s trdo roko uvajal jožefinske reforme v hrvaških deželah.

V prispevku nisem posvetila večje pozornosti dvema Ferdinandovima vnukoma, ki bi prav tako sodila v predstavitev »umetniškega rodu« Wiesner. Prvi je arhitekt Robert Wiesner (1853–1910), solastnik podjetja *Šafranek & Wiesner* in sin tretjega Ferdovega sina Emila, ki je ustvarjal na prehodu iz 19. v 20. stoletje.

Drugi je Franjo, sin edine Ferdove hčerke Pavline Wiesner, por. Bahovec. Samoborski trgovec in uspešen poslovnež Franjo Bahovec (1851–1924), popotnik

³⁹ Hiša na Šubičevi 64 je zapisana v Registru kulturne dediščine Republike Hrvaške pod oznako 6483/Z-2156.

⁴⁰ Pogovor avtorice s Tompa Jankom, pra-pravnukom Ferda Wiesnerja v avgustu 2011.

in »pustolovec« ter neznani mojster akta, kot ga imenujejo hrvaški kritiki, se je amatersko ukvarjal tudi s fotografijo oz. stereofotografijo. Šele pred kratkim je bila po naključju odkrita in javnosti predstavljena njegova bogata fotografska zapuščina s konca 19. in začetka 20. stoletja. Zbirka obsega tako posnetke mest od Zagreba do New Yorka kot tudi prizore iz družinskega, športnega in ljubezenskega življenja. Popis, opis in kritično vrednotenje Bahovčevega fotografskega opusa, ki je zaradi dokumentarne in umetniške vrednosti nedvomno pomemben prispevek k zgodovini hrvaške fotografije, še čaka na strokovno obdelavo in objavo.

Številni potomci Ferdinanda Wiesnerja Livadića in Katarine Presinger živijo, po do sedaj zbranih podatkih, na Hrvaškem, v Sloveniji, Srbiji, Švici, Veliki Britaniji in Združenih državah Amerike.

Viri in literatura

Arhivski viri:

Nadškofijski arhiv Maribor

- Družinski listi Wiesner, Rojstna matična knjiga Celje, (RMK Celje 1794–1801).
- Poročna matična knjiga Celje, (PMK Celje 1769–1804).
- Rojstna matična knjiga Celje, (RMK Celje 1752–1772).

Okrajno sodišče Celje

- Zgodovinska zemljiška knjiga, vložna številka 312, katastrska občina Šentjungert (Sv. Kunigunda).

Družinski arhiv Janka Tompe

- Rodoslovlje obitelji Tompa, Župni urad pri Okičkoj Sv. Mariji, 7. 12. 1938.

Časopisni viri:

Ljubljanski zvon, 1893, 13/4.

Lanska sezona v Zagrebu. V: *Dom in svet*, leto 1919, št. 9, str. 413.

Novice gospodarske, obrtniške in narodne, 9. maj 1860.

J.G., Kratek pregled hrvaškega slovstvenega življenja po osvobojenju. V: *Novi svet*, leto 1950, 5/7–8.

Stelè, France: Kronika. V: *Dom in svet*, leto 1929, 42/6.

Nova doba, letnika 1921, 1922.

Ustni vir:

Janko Tompa, 87-letni pra-pravnuk Ferdinanda Wiesnerja in Katarine Presinger, Beograd, Srbija.

Literatura:

Borko, Božidar: A. G. Matoš. V: *Ljubljanski zvon*, leto 1929, 49/11.

Livadić, Branimir: *Pjesme i pripovjesti*. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1944.

Vojak, Danijel: Komparativna analiza Križevca i Samobora u ilirskom razdoblju 1835–1848/1849. V: *Cris*, leto 2008, X/1, str. 95–104.

Štampar, Emil: Panorama hrvatske književnost ob južnovzhodni slovenski meji. V: *Jezik in slovstvo*, 1958, 3/4.

Kuhač, Franjo: *Ilirski glazbenici*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1994.

Tomić, Josip Eugen: *Za kralja - za dom: historička pripoviest iz XVIII veka, 2. del (Žrtve zablude)*. Zagreb: Naklada Matice Hrvatske, 1895.

Tompa, Kamilo: *Donacija*. Zagreb: Moderna galerija, 1996/1997.

Kos, Koraljka: Začeci solo pjesme kao umjetničke vrste u Hrvatskoj. V: *Muzikološki zbornik*, Ljubljana 2006, XLII/2, str. 25–39.

Jurčec, Koraljka Kos: Josip Crnobori – Portreti. Zagreb: Galerija Klovičevi dvori, 2010.

Silvester, Martin: Medklubski sestaneak jugoslovanskih Penklubov v Celju in Rogaški Slatini 1938. V: *Celjski zbornik*, 1988, 24/1, str. 149–162.

Lopašić, Radoslav: *Bihać i bihaćka krajina*. Zagreb, 1890.

Pavleš, Ranko: Srednjevjekovna topografija Cirkvene, Žabna i njihove okolice. V: *Cris*, leto 2009, XI/1, str. 17–29.

Lipovčan, Srečko: »Kroatizem« ili »ilirizem« ili: što su zapravo htjeli preporoditelji. V: *Zbornik Ferdo Wiesner Livadić, Život i djelo*. Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2003.

Popović, Štefaniya: *Popis imanja Zagrebačke županije u doba ukidanja feudalnih odnosa*. Zagreb: Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zavod za hrvatsku povijest, 1995, št. 28, str. 282–298.

Zusammenfassung

ZWEIHUNDERT JAHRE DES GESCHLECHTES WIESNER LIVADIĆ IN CELJE UND SAMOBOR

Der Beitrag stellt vier Kulturschaffende des Geschlechtes Wiesner in Celje und Samobor vor. Ort und Datum der Geburt von Franz Wiesner, dem „Urahn“ des Geschlechtes, der städtischer Beamter in Celje und Friedensrichter in Samobor war, ist bisher noch nicht bekannt und ruft geradezu nach weiterer Erforschung.

Ferdinand Wiesner wurde im Jahr 1799 in Celje geboren. Die Mutter Maria Theresia Dornigg, Tochter von Urban und Elisabeth Dornigg, war eine geborene Cillierin, der Vater Franz Wiesner arbeitete als städtischer Beamter (Aktuar) am Cillier Gericht. Die Schwester von Franz, Elisabeth Wiesner, ehelichte den Hofrat Franz von Tisztapataky. Das Ehepaar übersiedelte nach der Pensionierung nach Samobor, wo sie ein Schloss erwarben. Elisabeth vererbte bei ihrem Tod im Jahr 1809 Schloss und Anwesen ihrem zehnjährigen Nefen Ferdinand, weshalb die Familie dorthin zog. Franz Wiesner verwaltete das Anwesen für seinen Sohn und übergab es diesem in Einklang mit dem Testament seiner Schwester im Jahr 1824. Von diesem Jahr an lebte und schaffte Ferdinand Wiesner – in der kroatischen Historiographie als Ferdo Livadić bekannt – in Samobor. Obwohl von Beruf Jurist und Richter bzw. Gerichtsvorsteher und Bürgermeister, wurde Ferdo als Komponist der Illyrischen Bewegung berühmt. In seinem Schloss verkehrten alle bekannten Illyristen. Ferdo Livadić, der seinen Nachnamen Wiesner im Einklang mit dem Geist des Illyrismus ins Kroatische übersetzte (Wiesner von deutsch die Wiese – kroatisch *livada*), verewigte sich im kroatischen Nationalbewusstsein als Komponist des Aufmunterungslieds, der „illyrischen Hymne“ *Još Horvatska nej' propala* (Noch ist Kroatien nicht verloren).

Ferdo Wiesner Livadić war mit Katarina Presinger, einer Österreicherin aus Graz, verheiratet. Sie hatten fünf Kinder, die vier Söhne Kamilo, Emil, Hugo und Josip sowie die Tochter Pavlina.

Der erstgeborene Sohn Kamilo Wiesner Livadić war Anwalt und Amateur-Opernsänger. Als zweiter Bas sang er im berühmten Quartet von Albert Ognjen von Štriga. Er trat auch in der ersten kroatischen Oper *Ljubav i zloba* (Liebe und Bosheit) von Vatroslav Lisinski auf, mit der ersten kroatischen Opern- und Konzertsängerin Gräfin Sidonie Erdödy in der weiblichen Titelrolle. Kamilo heiratete Katarina Reichherzer, mit der er den Sohn Branimir und die Tochter Wanda hatte.

Kamilos Sohn und Ferdos Enkel, der Schriftsteller Dr. Branimir Wiesner Livadić, war der radikalste Vertreter der kroatischen Moderne. Er war auch Theater-

und Literaturkritiker und Präsident des kroatischen PEN-Clubs in der Zwischenkriegszeit. Seine Vermutungen, dass die Wiesners aus Celje als Staatsbeamte ihren slowenischen Nachnamen Višnjar (Višnar, Višner) zu Wiesner eingedeutscht haben, können einstweilen weder widerlegt noch bestätigt werden.

Der letzte Vertreter der „Künstlerfamilie“ Wiesner ist der Maler und Bühnenbildner Kamilo Tompa, der Sohn von Wanda Wiesner – Ferdinands Enkelin, Kamilos Tochter und Schwester des Schriftstellers Branimir Livadić. Kamilo erwarb sein Diplom in Malerei in Zagreb, am bekanntesten aber wurde er als Szenograf und Choreograf von viel beachteten Inszenierungen am Nationaltheater in Zagreb. Als junger Künstler war er vor dem Zweiten Weltkrieg Mitglied der linksgerichteten Künstlergruppe *Zemlja* (Die Erde) und gründete zusammen mit zwei Gleichgesinnten das linke Volkstheater *Pučki teatar*.

Kamilo Tompa war verheiratet mit der intimistischen und „selbstverleugnenden“ Malerin Marta Ehrlich aus einer bekannten Künstlerfamilie, denn Martas Onkel waren Architekten – der berühmteste darunter Hugo Ehrlich – und ihre Tante Mira Klobučar war Malerin.

Im Beitrag werden außerdem noch zwei Vertreter der „Künstlerfamilie“ Wiesner erwähnt, nämlich Ferdos Enkel. Der erste war der Architekt Robert Wiesner, der zweite der Kauf- und Geschäftsmann Franjo Bahovec, dessen fotografischer Nachlass in stereografischer Technik vor kurzem zufällig entdeckt und der Öffentlichkeit erst teilweise vorgestellt wurde. Beide waren an der Wende vom 19. zum 20. Jahrhundert schöpferisch tätig.

Eine detailliertere Erforschung der Vorfahren von Ferdinand Wiesner und Maria Theresia Dornigg/Dornik ist noch nicht abgeschlossen, ebenso wenig sind alle familiären Bande ihrer Nachkommen erforscht, doch würde ein solches Unterfangen nach Länge und wohl auch Zweck diesen kurzen Beitrag weit überschreiten.

Schlagwörter: Ferdinand Wiesner Livadić, Illyrische Bewegung, Kamilo Wiesner Livadić, Branimir Wiesner Livadić, Kamilo Tompa.